

LES RENSEIGNEMENTS, LA RECONNAISSANCE ET LES TRANSMISSIONS MILITAIRES DU TEMPS DE NAPOLEON, À L'EXEMPLE DE LA TROISIÈME INVASION DU PORTUGAL, 1810

(Comissao Portuguesa de História Militar, Lisboa, 1993. 274 o.)

Rendkívül érdekes szaktudományos munkára hívja fel ezúttal a recenzens az érdeklődő magyar olvasók figyelmét. A jól ismert svájci hadtörténész, Charles-Alphonse Raеuber Portugáliában, francia nyelven megjelentetett tanulmányára, amelyben a Napóleon-kori hírszerzést, felderítést és katonai hírtovábbítást mutatja be az 1810-es harmadik portugáliai francia betörés példáján. A kötetet a Portugál Hadtörténészek Nemzeti Bizottsága jelentette meg és a neves brit hadtörténész, *David G. Chandler* írt hozzá rövid, angol nyelvű bevezetőt. Ebben, a téma fontosságát általában és az Ibériai félszigeten 1807–1814 közt folyt háborút különösen kiemelve méltatja a konkrét témafeldolgozás jelentőségét, és követendő példának állítja a további kutatás számára.

Maga a szerző rövid előszavában azt hangsúlyozza, hogy nem általában az 1810-es hadműveletek ábrázolására, hanem azok keretei között egy konkrét kérdéskör elemzésére vállalkozott, mégpedig az eddig e tekintetben nem hasznosított bőséges levéltári anyagra építve. Ebben az értelemben rövid bevezető fejezetben idézi fel az Ibériai félsziget 1810-es általános hadihelyzetét az 1807/8-as és 1809-es francia betörést követő 1810/11-es újabb portugáliai hadjárat előestéjén. Bemutatja továbbá a Masséna marsall vezényelte portugáliai francia hadsereg összetételét, betörését, előrenyomulását, továbbá a Wellington tábornagy alárendeltségében állt brit-portugál csoportosítás erejét, diszlokációját és védelemben vonulását, valamint a szembekerült erők főbb hadműveleteit.

Az érdemi mondanivalóra áttérve, a hírszerzést tárgyaló második, már jelentősebb terjedelmű tematikai egység a katonai hírszerzés négy hagyományos területének megfelelően veszi sorra a rendelkezésre álló adatokat. Első csokorba a hivatalosan közzétett, vagy más módon publikált ismeretek hasznosítását fogja össze. Kiemeli e tekintetben főleg a térképek, útbeszámolók, újsághíradások értékelésének szerepét, valamint az ezek ellenőrzésére odautaztatott ügynökök pontosításainak szükségességét, különösen a

Lisszabon védelmét szolgáló hármás erődtímenyvonallal kapcsolatosan. Ezt követően tér rá a nem publikusnak szánt dokumentumok elfogásának és hasznosításának bemutatására. Ezzel kapcsolatban azt hangsúlyozza a szerző, hogy a hivatalos hadijelentések, utasítások mellett a tárgyalat időben még a hadvezérek magántermészettű levelezésének elfogása és értékelése is nagyon hasznosnak bizonyult. Még konkrét információkhoz juthatott a hadvezetés a hírszerzés harmadik formájaként bemutatott módszerrel, a hadifoglyok, dezertőrök és az előrenyomulás során felbukkant polgári lakosok kihallgatásával. Ez alapozta meg már akkor is a negyedik hírszerzési eljárást, a szemben álló erők kikémlelését.

Ez már átvezeti Charles-Alphonse Raеubert a következő tematikai egységhez, amelyben a közvetlen katonai felderítést mutatja be az 1810-es hadműveletek elemzésének módszerével. Elsőként a terepfelderítés fontosságát emeli ki, hangsúlyozva, mennyire előfeltétele a sikernek a jó hadművelési térkép. Ezt követően sorra veszi a szemben álló hadvezérek rendelkezésére álltakat és azokat szembesíti a sikerrel. Megállapítja, különösen akkor bizonyultak jelentőseknek a térképek, ha a szemben álló haderő helyzetével kapcsolatosan sikeres volt a katonai felderítés, és megfelelő vázlatok készülhettek a menetvonalakról, táborhelyekről. Ez ugyanis lehetővé tette, és erre tér rá ezt követően a szerző, a lovas és gyalogjárőrök megfelelő módon való kiküldését a szemben álló erők létszámának, összetételének, felszereltségének, ellátottságának kifürkészésére. Az ellenséges létszámviszonyok megállapításának 1810-es módszereivel külön alfejezet foglalkozik.

A hírtovábbítás képezi a szerző mondanivalójának utolsó nagy tematikai egységét. Bemutatja, 1810-ben miként hasznosították a szemben álló hadviselő felek a polgári postajáratokat, miként indítottak postajáratnak álcázott katonai összekötőket. Egy újabb alfejezet szól a kalauzok hírtovábbításra való felhasználásáról, különfutárok kiküldéséről. Legjelentősebbnek azonban az az önálló alfejezet

tűnik, amely az optikai jelzőrendszerek hírtovábbításra való felhasználását mutatja be. E részt a titkosírással és számjellel való érintkezés elemzése zárja le.

Az általánosságban jól ismert téma rendkívül konkrét feldolgozása megkövetelte, hogy a szerző mondanivalóját a szokásosnál is bővebben szemléltesse. Így függelékben tizenegy pár térkép-vázlat segítségével mutatja be a szemben álló haderők állásváltozásait az 1810. szeptember 16–26. közti időben. Ugyancsak függelékben adja közre az 1810. szeptember 26–29. közt megtevesztő módon végrehajtott francia lovas felderítőmenettel kapcsolatos forrásegyüttest. Maga a főszöveg azáltal válik világosabbá az olvasó számára, hogy a

legfontosabb korabeli térképek, elfogott jelentések, menetvázlatok, helyzetábrázolások fényképmásolatait ugyanúgy közreadta, mint az akkori jelzőrendszerek telepítésének vázlateit, vagy az azok a működését világosabbá tevő korabeli ábrázolásokat. E huszonöt egész oldalas számozatlan tábla a kutatást ugyanúgy tovább segíti, mint a minden egyes fejezetet záró, rendkívüli gazdagságú jegyzetanyag. Ez ugyanis tartalmazza a legfontosabb franciaországi, portugáliai és angliai lelőhelyekre való utalást és a továbbvezető útmutatást is. A kötetet gazdag bibliográfia, pontos személy- és helységnévmutató zárja.

Zachar József

HERMANN RÓBERT

A RENDŐRMINISZTER ÉS A ZICHY-GYÉMÁNTOK

História Klub füzetek, 10.

A Fejér Megyei Levéltár Közleményei, 17.

(Székesfehérvár, é.n. [1994] 99 o.)

A cím olvastán azt hihetnénk, hogy Hermann Róbert eme ujjgyakorlatával belevetette magát a politikai non-fiction krimet kedvelő közönség meghódításáért folyó nemes küzdelembe, csak álnevet nem talált még magának. Aztán, belelapozva az ízlésesen szerkesztett kiadványba, rájövünk, hogy – persze kellő kritikai- és stílusérzékkel, fölényes ismereteket feltételezve –, 1848–49 belpolitikai izspabirkózásának e tragikomikus menetét más formában nem is igen lehetett volna tárgyalni.

Hiszen ha az említett sémában játszunk gondolatainkkal, adott egy túlélése esetén még ártható bukott alvezér az ellenséges klánból, adott a keresztapa, nem hiányzik a neki hódoló megtévedt végrehajtó-apparátusbeli fejes, vannak egymással rivalizáló, ilyen-olyan befolyás alatt lévő törvényhozók, bértollnokok, s ami kell. Gr. Zichy Ödön, az események egyetlen biológiai halottja csupán tisztálodozat a játék-mában, amelynek célja Madarász László politikai kivégzése volt.

Ami közös bennük, hogy saját vesztük okozói voltak: egyéb fogyatékságaikon túl főként naivitásukkal, óvatlanságukat nem is

említve. Csak Zichy gondolhatta, hogy vállalkozását bírái – élükön Görgeivel – afféle jószolgálati útnak fogják fel, s csupán Madarász hihette, hogy a káposzta őrzéséhez elegendő farkasbőrbe bújni.

A történet quasi justizmorddal indul – hiszen mely statáriális eljárás nem melegágya ennek –, s a rendőrminiszter élveboncolása során politikai botrányba torkollik. Az olvasó közben szomorú mosollyal tűnődik el: az akkori dágvány a maihoz képest gyógyító izspappakolás.

A szerző szoros kronológiában, imponáló elsődleges és másodlagos forrásbázisra támaszkodva követi a Zichy-hagyaték – köztük az ominózus gyémántok – sorsát. Eközben nem csak az 1848–49 fordulóján Windisch-Grätz előretörése folytán borotvaélen táncoló, majd 1849 tavaszára másodszer is konszolidálódó, végül letűnő vezető magyar politikai garnitúra kevésbé ismert működési-döntéshozó mechanizmusa válik érthetőbbé, hanem az azt képviselő személyek is emberközelbe kerülnek.

Külön erénye a tanulmánynak, hogy Hermann nem csupán elénk „teszi” az ügyet,